

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
ТЕРНОПЛЬСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

КРУП'ЯК ІРИНА ЙОСИФІВНА

УДК 336.1:352

**ФІНАНСОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗВИТКУ
ДЕПРЕСИВНИХ ТЕРИТОРІЙ**

Спеціальність 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

ТЕРНОПЛЬ – 2013

Дисертація на правах рукопису.

Робота виконана у Тернопільському національному економічному університеті Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
заслужений діяч науки і техніки України
Юрій Сергій Ілліч,
Тернопільський національний економічний університет

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, доцент
Михайленко Світлана Володимирівна,
Приватний вищий навчальний заклад
«Європейський університет»,
професор кафедри фінансів та банківської справи

кандидат економічних наук
Івашко Олена Анатоліївна,
Східноєвропейський національний університет
імені Лесі Українки,
доцент кафедри фінансів та оподаткування

Захист відбудеться 28 лютого 2013 р. о 11 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д58.082.03 у Тернопільському національному економічному університеті за адресою: 46020 м. Тернопіль, вул. Львівська, 11а, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Тернопільського національного економічного університету за адресою: 46020 м. Тернопіль, вул. Бережанська, 4.

Автореферат розісланий 25 січня 2013 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

М. П. Шаварина

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Трансформаційні процеси в економіці України, її інтеграція до світового економічного простору зумовлюють необхідність ліквідації асиметрії соціально-економічного розвитку регіонів, наслідком посилення якої стало виникнення депресивних територій із низьким рівнем їх фінансового забезпечення. У цьому контексті особливістю регіональної політики є її спрямування на подолання депресивності територій та вирішення найгостріших проблем фінансового забезпечення розвитку цих територій шляхом максимальної концентрації фінансових ресурсів у найбільш кризових галузях економіки, що є запорукою стабільного розвитку депресивного регіону, реалізації взаємодії підприємств різних форм власності, оптимізації структури місцевого господарства.

Проблема фінансового забезпечення розвитку депресивних територій є складною і багатогранною. Вона пов'язана, з одного боку, із значними диспропорціями у територіальній структурі національної економіки, що призвели до неефективного використання переваг територіального поділу праці, науково-технічного та фінансового потенціалу, а з другого – із відсутністю ефективної та збалансованої регіональної політики, зокрема, вагомої її складової – фінансової політики.

На сучасному етапі економічних перетворень відсутні ефективні механізми розв'язання проблем подолання депресивності територій. Зусилля вітчизняних вчених і практиків зосереджені на розробці та реалізації заходів державного стимулювання їх розвитку, пошуку коштів для фінансування депресивних регіонів, опрацюванні національних і регіональних програм подолання депресивності територій. Це зумовлює необхідність глибокого вивчення особливостей фінансового забезпечення розвитку цього типу територіальних утворень для вдосконалення механізмів управління ними, які за темпами реформування відстають від процесів економічних трансформацій в умовах ринкових відносин.

Зазначене вище актуалізує дослідження концептуальних підходів до фінансового забезпечення розвитку депресивних територій, можливостей використання перспективних форм і методів залучення фінансових ресурсів для подолання депресивності цих територій, удосконалення діючої системи стимулювання їх розвитку. Результати таких досліджень могли б стати визначальними в регіональній політиці держави, сприяти фінансовому оздоровленню депресивних територій, що забезпечить економічну ефективність їх функціонування та розвиток фінансової інфраструктури держави в цілому.

Дослідженню теоретичних і практичних аспектів регіонального розвитку та проблем депресивності територій присвячено праці вітчизняних вчених: М. Барановського, З. Варналія, І. Вахович, В. Галушак, З. Герасимчук, Т. Голікової, Б. Данилишина, М. Долішного, О. Другова, Л. Зайцевої, Ф. Заставного, О. Івашко, І. Камінської, М. Карліна, С. Михайленко, В. Пилипів, С. Писаренко, С. Романюка, Д. Стеченка, В. Чужикова, М. Чумаченка, Я. Шевчука, І. Школи, С. Юрія та інших.

Однак, маючи значний практичний інтерес, проблема фінансового забезпечення розвитку депресивних територій не знайшла належного висвітлення у наукових працях. Особливої уваги потребує дослідження наявних джерел фінансових ресурсів

на подолання депресивності територій та розроблення науково-методичних засад формування фінансових ресурсів, які б відповідали сучасним вимогам і задовольняли потреби суспільства. У сукупності викладене вище зумовило вибір теми дисертаційної роботи, її актуальність, коло досліджуваних проблем.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертація є складовою частиною науково-дослідних робіт, що виконували колективи кафедр фінансів і міжнародних фінансів Тернопільського національного економічного університету за комплексними держбюджетними темами «Концептуальні засади розвитку бюджетного процесу в умовах демократичних та економічних перетворень» (державний реєстраційний номер 0109U000048) та «Міжнародні фінанси в XXI столітті: глобальна парадигма та доміанти розвитку» (номер державної реєстрації 0109U000043), у межах яких автор запропонувала напрями вдосконалення системи бюджетного фінансування розвитку депресивних територій.

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційної роботи полягає у теоретичному обґрунтуванні та визначенні шляхів удосконалення фінансового забезпечення розвитку депресивних територій.

Реалізація поставленої мети зумовила необхідність вирішення таких завдань:

- з'ясувати сутність і значення розвитку депресивних територій у контексті економічної діяльності держави;
- розкрити зміст фінансового забезпечення подолання депресивності територій;
- дослідити організаційно-правові засади фінансового забезпечення розвитку депресивних територій;
- проаналізувати існуючу практику фінансового забезпечення розвитку депресивних територій;
- провести моніторинг основних джерел фінансових ресурсів на подолання депресивності територій та оцінити їх вплив на рівень самофінансування цих територій;
- виявити особливості програмно-цільового методу при фінансуванні розвитку депресивних територій;
- сформулювати напрями удосконалення фінансового забезпечення розвитку депресивних територій.

Об'єктом дослідження є процес формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення розвитку депресивних територій в умовах ринкової економіки.

Предметом дослідження є теоретичні та практичні засади фінансового забезпечення розвитку депресивних територій.

Методи дослідження. У дисертації застосовувалися як загальнонаукові, так і спеціальні методи наукового пізнання, а саме: методи діалектичного, логічного і системного підходів, концептуального аналізу, метод порівняння, групування – при вивченні теоретичних основ розвитку депресивних територій у контексті економічної діяльності держави та концептуальних і організаційно-правових засад фінансового забезпечення подолання депресивності територій (перший розділ); методи дослідження чинників, явищ та реалій сучасної практики, зокрема,

нормативно-розрахунковий, індексний, групування, експертних оцінок, статистичний, багатофакторного аналізу, програмно-цільовий – при дослідженні показників розвитку депресивних територій, джерел фінансових ресурсів на подолання депресивності територій та особливостей програмно-цільового фінансування розвитку депресивних територій (другий розділ); нормативно-прогнозний метод досягнення поставлених цілей, групування, економіко-математичного моделювання – при розробленні пропозицій щодо вдосконалення фінансового забезпечення розвитку депресивних територій (третій розділ).

Теоретичною базою дослідження є фундаментальні положення світової економічної науки, наукові досягнення сучасної вітчизняної та зарубіжної фінансової думки, наукові праці провідних фахівців у галузі регіональної економіки і місцевих фінансів.

Інформаційну основу дисертаційної роботи становлять законодавчі та нормативно-правові акти щодо подолання депресивності територій, офіційні дані державних статистичних органів, документи Міністерства економічного розвитку і торгівлі України стосовно здійснення моніторингу соціально-економічного розвитку регіонів, дані Міністерства фінансів України та Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України, комплексні програми регіонального розвитку і програми подолання депресивності територій.

Наукова новизна одержаних результатів полягає у комплексному дослідженні проблем фінансового забезпечення розвитку депресивних територій, обґрунтуванні пріоритетів та визначенні стратегічних заходів щодо підвищення його рівня в контексті економічної діяльності держави. В процесі дослідження автор отримала низку наукових результатів, які характеризують новизну роботи:

вперше:

– обґрунтовано підхід до фінансового забезпечення подолання депресивності територій, що базується на врахуванні його складових і виокремленні фінансових ресурсів, спрямованих на забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку депресивних територій, зокрема тієї їх частини, що залишається після перерахування податків до державного бюджету, сплати єдиного соціального внеску, спрямування кредитних ресурсів банків та інвестицій за межі депресивних регіонів, а також видатків підприємств за межами даних територій, оскільки лише на основі акумуляції залишених у межах депресивних територій фінансових ресурсів здійснюється їх прямиий (в межах бюджетних установ) та опосередкований (у розрізі приватних підприємств) розподіл. Це дозволило запропонувати авторське трактування фінансового забезпечення подолання депресивності територій як сукупності принципів, методів, процедур формування і використання фінансових ресурсів, що залишаються в межах депресивних територій після відповідних асигнувань та акумулюються органами місцевої влади з метою забезпечення їх збалансованого соціально-економічного розвитку, розширення фінансових можливостей;

удосконалено:

– трактування сутності дефініції «депресивна територія» як території із недостатнім обсягом власних фінансових ресурсів для забезпечення її збалансованого соціально-економічного розвитку, яка за показниками цього

розвитку залишається на низькому рівні порівняно з іншими дотаційними регіонами та характеризується диспропорційністю розвитку, відсутністю розвиненого виробництва, наявністю проблем кризового характеру, низьким рівнем бюджетного фінансування, а також відсутністю дієвих стимулів на рівні держави для активізації її розвитку. На відміну від існуючих підходів, статус депресивних територій запропоновано надавати не лише виходячи із показників соціально-економічного розвитку регіонів, але й враховуючи найнижчий рівень самофінансування дотаційних регіонів;

- підхід щодо визначення рівня фінансового забезпечення розвитку депресивних територій шляхом побудови матриці стандартизованих коефіцієнтів за показниками, що є стимуляторами і дестимуляторами соціально-економічного розвитку таких територій, здійснення на її основі інтегрального розрахунку вказаного рівня та його рейтингової оцінки по регіонах;

- аналітичну оцінку фінансового стану депресивних територій шляхом визначення рівня їх самофінансування та встановлення його недостатньої величини (менше 60%), при якій депресивні території неспроможні себе профінансувати та потребують з боку держави надання інвестиційних та інноваційних субвенцій;

дістало подальший розвиток:

- формування напрямів фінансової стратегії подолання депресивності територій, яка передбачає: залучення інвестицій в пріоритетні галузі економіки шляхом визначення рівня інвестиційних потреб депресивного регіону, пріоритетів інвестування у критичних структуроформуючих галузях економіки, що забезпечить ефективність можливих витрат у довгостроковому розвитку; покращення фінансування розвитку агропромислового комплексу шляхом субсидування видатків по сплаті відсотків за кредитами, застосування фінансового лізингу, нефінансових інвестицій, що дозволить підвищити конкурентоспроможність і стійкість промислового та сільськогосподарського виробництва у депресивних регіонах;

- обґрунтування державного фінансового стимулювання розвитку депресивних територій, зокрема запропоновано: створити в межах депресивних територій СЕЗ та ТПР, а також мережу інвестиційних фондів для залучення додаткового обсягу інвестицій; закріпити за місцевими бюджетами депресивних територій 20% податку на прибуток та 25% ПДВ, що справляються в межах цих територій, а також адмініструвати податок на нерухомість із прогресивною ставкою у діапазоні від 1% до 3% ринкової вартості нерухомості для подолання диференціації податкоспроможності. Це дозволить збільшити власну дохідну базу бюджетів депресивних територій та скоротити обсяг міжбюджетних трансфертів;

- теоретико-методичний підхід до прогнозування розвитку депресивних територій, можливостей зростання обсягів їх фінансування на основі економіко-математичного моделювання фінансового забезпечення розвитку депресивного регіону з урахуванням щільних кореляційних зв'язків (коефіцієнт кореляції в межах $0,7 \div 1$), регресійних залежностей ряду показників розвитку даного регіону та джерел його фінансування.

Практичне значення одержаних результатів полягає у сформульованих та обґрунтованих наукових положеннях, висновках і пропозиціях щодо удосконалення

фінансового забезпечення розвитку депресивних територій в умовах ринкових перетворень, які мають виражену прикладну спрямованість.

Результати дослідження використано Головним фінансовим управлінням Тернопільської обласної державної адміністрації при проведенні моніторингу стану соціально-економічного розвитку Тернопільської області (довідка № 2.1-11/6-333 від 14.02.2011 р.).

Пропозиції щодо розробки фінансової стратегії подолання депресивності територій та оцінки їх фінансового стану знайшли своє практичне застосування у діяльності Головного управління державної служби України в Тернопільській області (довідка № 204 від 24.10.2011 р.), Головного фінансового управління Закарпатської обласної державної адміністрації (довідка № 1501 від 1.06.2012 р.).

Окремі положення дисертації запроваджені у навчальний процес Тернопільського національного економічного університету (довідка № 126-06/2275 від 24.10.2011 р.).

Особистий внесок здобувача. Дисертація є одноосібно написаною науковою працею. Наукові положення, висновки і пропозиції, що виносяться на захист, одержані автором самостійно.

Апробація результатів дослідження. Результати дослідження апробовані автором на міжнародних і всеукраїнських наукових та науково-практичних конференціях: «Науково-дослідна робота студентів: формування особистості майбутнього вченого, фахівця високої кваліфікації» (м. Тернопіль, 2005 р.), «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації» (м. Тернопіль, 2006 р.), «Проблеми фінансової теорії та практики в постстабілізаційний період» (м. Тернопіль, 2006 р.), «Економічний і соціальний розвиток України в XXI столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації» (м. Тернопіль, 2007 р.), «Проблеми розвитку депресивних регіонів» (м. Ніжин, 2007 р.), «Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в постстабілізаційний період» (м. Тернопіль, 2007 р.), «Формування єдиного наукового простору Європи та завдання економічної науки» (м. Тернопіль, 2007 р.), «Розвиток України в XXI столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми» (м. Тернопіль, 2009 р.), «Модернізація суспільного сектору економіки в умовах глобальних змін» (м. Тернопіль, 2009 р.), «Економічні, правові, інформаційні та гуманітарні проблеми розвитку України в постстабілізаційний період» (м. Тернопіль, 2009 р.), «Розвиток України в XXI столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми» (м. Тернопіль, 2010 р.), «Сталий розвиток територій: проблеми та шляхи вирішення» (м. Дніпропетровськ, 2011 р.), «Фінансово-податкові механізми активізації підприємництва» (м. Львів, 2011 р.); науково-практичному семінарі «Удосконалення державної служби як складової інституційного забезпечення структурних трансформацій в суспільстві» (м. Тернопіль, 2010 р.).

Публікації. За результатами дослідження опубліковано 21 наукову працю загальним обсягом 5,89 друк. арк., у тому числі 5 – у співавторстві (особисто автору належить 5,32 друк. арк.). Із вказаних робіт – 8 наукових праць, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації (3,8 друк. арк.) та 13 публікацій апробаційного характеру (2,09 друк. арк.).

Структура та обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел з 290 найменувань на 29 сторінках та 21 додатку на 62 сторінках. Основний текст дисертаційної роботи охоплює 203 сторінки, що містять 24 таблиці і 28 рисунків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У першому розділі «**Теоретичні основи фінансового забезпечення розвитку депресивних територій**» досліджено теоретичні аспекти розвитку депресивних територій, розкрито їх економічну сутність та концептуальні, організаційно-правові засади фінансового забезпечення подолання депресивності територій.

Визначено причини депресивного стану економіки територій, коли основними чинниками зростання регіональних диспропорцій є поглиблення кризових явищ у галузях матеріального виробництва, стихійне і необґрунтоване підвищення цін на продукцію різних галузей виробництва, зменшення обсягів капітальних вкладень у розвиток економіки, зростання безробіття. Встановлено, території за відсутності державного стимулювання їх розвитку та перебуваючи під впливом структурної кризи втрачають своє економічне значення і набувають ознак депресивності (при яких їх виробничо-ресурсна база переходить у фазу постійного спаду). При цьому криза окремих галузей економіки територій є основною причиною поширення депресії, визначає її глибину і тривалість. Депресивні території виникають внаслідок стагнаційних тенденцій в інвестиційній сфері, зниження основних фінансових результатів діяльності підприємств, падіння реальних доходів і купівельної спроможності населення. Водночас зазначено, що в умовах депресивності територій забезпечення фінансової стабільності (як такого стану їх економіки, за якого потреби суб'єктів господарювання у фінансових ресурсах для ефективної економічної, інвестиційної та фінансової діяльності будуть повністю задоволені) передбачає: зміцнення конкурентоспроможності економіки депресивних регіонів; вирівнювання диспропорцій соціально-економічного розвитку та посилення на цій основі інтеграційних зв'язків у межах національної економіки; створення дієвого інфраструктурного забезпечення для впровадження комплексу структурних перетворень економіки даних територій.

У процесі дослідження встановлено, що депресивна територія – це територія із недостатнім обсягом власних фінансових ресурсів для забезпечення її збалансованого соціально-економічного розвитку, яка за показниками цього розвитку залишається на низькому рівні порівняно з іншими дотаційними регіонами. Такий висновок зроблено на основі того, що недостатність власних фінансових ресурсів на рівні регіону може розглядатися як одна із ознак депресивності територій, оскільки вона є причиною не вирішення найбільш важливих економічних і соціальних проблем, внаслідок яких сповільнюється розвиток та послаблюються конкурентні позиції регіону. При цьому, депресивні регіони є завжди дотаційними із рівнем самофінансування менше ніж 60%.

Обґрунтовано доцільність класифікувати депресивні території за ознаками, що дозволяють оцінити весь спектр проблем, пов'язаних з депресивністю територій та можливостями фінансового забезпечення їх розвитку. Зазначено, що залежно від

того, яким є розрив між показниками соціально-економічного розвитку депресивних територій, їх можна поділити на території з наростаючою (при зростанні розриву протягом 5 років), сталою (при незмінних значеннях розриву) і сповільненою (при зменшенні розриву) депресією. При цьому домінування певного виду проблем кризового походження дозволяє розрізняти депресивні території з кризовим характером економічних проблем і депресивні території з кризовим характером соціальних проблем. За часткою власних фінансових ресурсів у загальному обсязі фінансових ресурсів регіону депресивні території можна поділити також на високофінансовоємні (частка власних фінансових ресурсів у загальному обсязі понад 55%), середньофінансовоємні (частка від 50 до 55%) та низькофінансовоємні (частка менше ніж 50%).

Акцентовано, що регіональна депресивність є однією із стадій регіонального розвитку, оскільки останній, окрім позитивних змін може включати явища регіональної деградації та депресії. Причини виникнення регіональної депресивності зумовлюють утворення різних типів депресивних територій. Водночас наголошено, що для забезпечення умов ефективного розвитку депресивних територій важливе значення мають фінансові інструменти, до яких належать безпосередні дотації, «м'які» кредити (із зниженими або субсидованими відсотковими ставками), податкові концесії, субсидії для підприємців, опосередковані банківські гарантії, надання гарантій банкам.

За результатами дослідження концептуальних основ фінансового забезпечення подолання депресивності територій встановлено, що фінансове забезпечення подолання депресивності територій є однією із визначальних умов їх саморозвитку і залежить не тільки від розподілу й перерозподілу певного обсягу фінансових ресурсів, а й від наповнюваності місцевих бюджетів. При цьому, участь держави в процесі фінансового забезпечення подолання депресивності передбачає пряму та непряму підтримку. Пряма державна підтримка – це або безпосередня фінансова допомога економіці депресивних територій, або надання податкових пільг, що зменшують регіональні витрати. З державного бюджету також виділяються кошти на здійснення програм подолання депресивності територій. Непряма підтримка полягає у фінансуванні з державного бюджету об'єктів економіки, що знаходяться на території депресивного регіону.

У роботі на основі класифікації фінансових ресурсів депресивних територій за джерелами їх утворення констатовано низку недоліків наявних джерел, зокрема: більшість видів податків та платежів, а саме за ліцензії та сертифікати, державну реєстрацію, за торговий патент, штрафи, єдиний податок для суб'єктів малого підприємництва не є стабільними джерелами надходжень, за винятком податку з доходів фізичних осіб, що викликає необхідність покриття бюджетних дефіцитів за рахунок коштів державного бюджету. Це обмежує повноваження та рівень автономності органів місцевого самоврядування у визначенні пріоритетів бюджетних видатків, позбавляє їх самостійності у вирішенні нагальних проблем розвитку депресивних територій. Недоліком у формуванні фінансових ресурсів депресивних регіонів за допомогою здійснення приватизаційних процесів є те, що з початку приватизації поза податковою системою опинився рух приватного капіталу. Це призвело до того, що депресивні території втратили значну частину фінансових

ресурсів у вигляді податків з приватного капіталу, а також виникли сприятливі умови для приватизації за рахунок тіньових доходів. Інвестиції в межах депресивних територій, не можуть бути отримані в достатньому обсязі без створення розгалуженої системи гарантійно-страхових фондів, а заощадження населення як потенційне джерело нарощення фінансових ресурсів регіону в межах депресивних територій не мають інвестиційного спрямування, оскільки на регіональному рівні відсутні ефективні стимули до залучення цих ресурсів на інвестиційні цілі.

У дисертації наголошено, що організаційно-правова база фінансового забезпечення розвитку депресивних територій є неузгодженою та потребує удосконалення з метою створення ефективної системи фінансування цих територій шляхом перерозподілу повноважень, прав та обов'язків стосовно вирішення конкретних завдань розвитку цих територій між різними ієрархічними рівнями управління. У нормативних актах, присвячених розвитку депресивних регіонів, доцільно було б прописати чіткий механізм їх фінансового забезпечення, методи державної підтримки та санації депресивних територій, а також сторони і процедури контролю за використанням спрямованих у депресивні регіони державних та інших ресурсів. Це, в свою чергу, дозволить усунути суб'єктивізм при наданні державної селективної підтримки тим чи іншим регіонам, встановивши нормативну залежність між отриманням ресурсів з державного бюджету та результатами регіонального моніторингу.

У другому розділі «**Стан розвитку депресивних територій та джерела його фінансового забезпечення**» проаналізовано стан, особливості розвитку депресивних територій, джерела фінансових ресурсів на подолання депресивності територій, виявлено проблеми програмно-цільового фінансування цих територій та досліджено рівень фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку депресивних територій.

На основі аналізу показників соціально-економічного розвитку регіонів (що є його стимуляторами та дестимуляторами) в роботі побудовані відповідні матриці стандартизованих коефіцієнтів і здійснено інтегральний розрахунок рівня фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку регіонів, в тому числі депресивних. Встановлено, що протягом 2005–2011 років у депресивній Тернопільській області рівень фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку був низьким ($0,2613 \leq R_j \leq 0,3059$), у Чернівецькій – середнім ($0,2851 \leq R_j \leq 0,3578$) і лише Закарпатська область характеризувалася рівнем фінансового забезпечення вищим від середнього ($0,3101 \leq R_j \leq 0,4154$) (табл. 1). Результати дослідження дозволили констатувати, що, будучи депресивною, будь-яка територія не завжди характеризується низьким рівнем фінансового забезпечення її соціально-економічного розвитку, що вказує на нераціональність використання коштів, вкладених в економіку регіону та спрямованих на підвищення рівня соціального захисту його населення.

Моніторинг основних джерел фінансових ресурсів на подолання депресивності територій свідчить, що депресивні Закарпатська, Чернівецька та Тернопільська області (починаючи з 2006 року) виступали в ролі регіонів-отримувачів, які залучали фінансові ресурси з інших регіонів (за винятком Тернопільської області у 2011 році). Доведено, що явище вилучення фінансових ресурсів з депресивного

Рівні фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку та його рейтингова оцінка по регіонах України у 2005-2011 роках

Регіони	Рівень фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку регіону							Місце регіону за рівнем фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку						
	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011
АР Крим	0,3072	0,2979	0,3043	0,3203	0,3264	0,3319	0,3477	15	16	14	16	16	15	9
Вінницька	0,2889	0,2926	0,2879	0,3120	0,3124	0,3193	0,3063	19	18	19	18	18	17	17
Волинська	0,3045	0,3099	0,3171	0,3248	0,3114	0,3025	0,2903	17	14	11	15	19	21	22
Дніпропетровська	0,4182	0,3991	0,3876	0,4132	0,4335	0,4739	0,4344	2	3	4	3	3	2	3
Донецька	0,3657	0,3786	0,3640	0,3750	0,3805	0,3661	0,3742	7	4	5	6	5	7	4
Житомирська	0,2702	0,2663	0,2681	0,2785	0,2752	0,2899	0,2847	26	25	24	26	27	23	23
Закарпатська	0,3580	0,4010	0,3284	0,3550	0,3329	0,3293	0,3113	8	2	10	9	14	16	15
Запорізька	0,3684	0,3454	0,3379	0,3574	0,3687	0,3559	0,3349	6	8	8	8	8	8	12
Івано-Франківська	0,3166	0,3212	0,3143	0,3488	0,3571	0,3478	0,3101	12	12	13	11	11	11	16
Київська	0,3774	0,3775	0,4010	0,4277	0,4586	0,4715	0,4611	4	5	3	2	2	3	2
Кіровоградська	0,2838	0,2866	0,2697	0,2932	0,2885	0,2845	0,2962	22	21	23	24	25	25	19
Луганська	0,3050	0,2876	0,2886	0,3025	0,2962	0,2926	0,2946	16	20	18	21	22	22	20
Львівська	0,3330	0,3237	0,3148	0,3289	0,3328	0,3389	0,3356	10	11	12	14	15	14	11
Миколаївська	0,3202	0,3106	0,2904	0,3200	0,3332	0,3518	0,3197	11	13	17	17	13	9	13
Одеська	0,3841	0,3661	0,3435	0,3846	0,4154	0,4002	0,3678	3	6	6	5	4	4	5
Полтавська	0,3503	0,3416	0,3404	0,3601	0,3744	0,3682	0,3597	9	10	7	7	6	6	6
Рівненська	0,2916	0,2947	0,2850	0,3069	0,3041	0,3166	0,2993	18	17	20	20	21	18	18
Сумська	0,2784	0,2613	0,2623	0,2765	0,2816	0,2743	0,2761	24	27	27	27	26	27	26
Тернопільська	0,2654	0,2636	0,2629	0,2985	0,3046	0,3059	0,2789	27	26	26	22	20	20	24
Харківська	0,3730	0,3432	0,3360	0,3497	0,3719	0,3484	0,3524	5	9	9	10	7	10	8
Херсонська	0,2760	0,2785	0,2648	0,2939	0,2952	0,2878	0,2765	25	23	25	23	23	24	25
Хмельницька	0,2830	0,2792	0,2814	0,3080	0,3233	0,3060	0,2908	23	22	21	19	17	19	21
Черкаська	0,3111	0,3019	0,2988	0,3311	0,3456	0,3393	0,3180	13	15	15	13	12	13	14
Чернівецька	0,2851	0,2902	0,2970	0,3328	0,3578	0,3442	0,3438	21	19	16	12	10	12	10
Чернігівська	0,2858	0,2728	0,2762	0,2840	0,2931	0,2791	0,2735	20	24	22	25	24	26	27
м. Київ	0,8799	0,7710	0,7822	0,7461	0,8175	0,7912	0,7816	1	1	1	1	1	1	1
м. Севастополь	0,3092	0,3618	0,4019	0,3942	0,3595	0,3753	0,3536	14	7	2	4	9	5	7

регіону є небезпечним для його економіки, оскільки в результаті цього виникає нестача коштів, необхідних для інвестиційної діяльності, що, в свою чергу, призводить до збільшення ціни на ці ресурси та загального колапсу фінансової діяльності суб'єктів господарювання.

У дисертації розглянуто обсяги надходжень податку на доходи фізичних осіб у складі податкових надходжень місцевих бюджетів, оскільки його частка коливалася з 65,3% (2005р.) до 81,6% (2011 р.) всіх податкових надходжень у Закарпатській області, а також з 66,4 до 80,7% у Тернопільській та з 59,6 до 71,4% у Чернівецькій областях. Впродовж останніх років спостерігалася негативна тенденція уповільнення темпів зростання надходжень податку на доходи фізичних осіб (не зважаючи на зростання його фактичних значень), що призвело до скорочення частки податкових надходжень у доходах місцевих бюджетів цих областей. Водночас зазначено, що мобілізація до бюджетів депресивних областей податку на доходи фізичних осіб залежить від зростання обсягу фонду оплати праці. На це впливає

низка чинників: розмір мінімальної заробітної плати, відновлення міжпосадових співвідношень в оплаті праці працівників бюджетної сфери, перелік оподатковуваних доходів, залучення до оподаткування «тіньових» потоків оплати праці, погашення заборгованості із виплати заробітної плати, збільшення розміру середньомісячної заробітної плати у виробничій сфері, розширення виробництва на великих підприємствах, залучення інвестицій.

Результати аналізу надходжень міжбюджетних трансфертів засвідчують, що частка останніх у доходах місцевих бюджетів депресивних областей протягом 2005–2011 років динамічно зростала (табл. 2). При цьому вказано, що значна питома вага трансфертів у доходах місцевих бюджетів означає, що практично втрачено взаємозв'язок між обсягом податків, що збираються на території депресивних областей, і видатками відповідних місцевих бюджетів. Саме тому місцеві органи влади депресивних регіонів не мають стимулів для розширення власної податкової бази, та, відповідно, для створення сприятливих умов розвитку територіальних господарських комплексів.

Таблиця 2

**Показники офіційних трансфертів депресивних областей України
у 2005–2011 роках**

Показники		2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	
Закарпатська область	Офіційні трансферти	Фактичне значення (млн. грн.)	792	1226	1605	2147	2456,6	3085,9	3516,0
		Частка в доходах місцевого бюджету (%)	63	67,2	65,3	65,5	72,2	73	74,5
		Темп зростання (у % до попереднього року)	137,7	154,8	130,9	133,8	114	125,6	113,9
Тернопільська область	Офіційні трансферти	Фактичне значення (млн. грн.)	731,4	1056,9	1410,0	1907,9	2055,7	2535,7	2921,7
		Частка в доходах місцевого бюджету (%)	68,4	71,8	69,7	70,0	71,2	72,2	73,1
		Темп зростання (у % до попереднього року)	748,6	144,5	133,4	135,3	107,7	123,3	115,2
Чернівецька область	Офіційні трансферти	Фактичне значення (млн. грн.)	630,3	1013,5	1248,8	2290,2	1707,9	2133,1	2426,2
		Частка в доходах місцевого бюджету (%)	62,5	66,2	61,4	72,5	66,4	69,3	69,7
		Темп зростання (у % до попереднього року)	160,3	160,8	123,2	183,4	74,6	124,9	113,7

Дослідження динаміки рівня самофінансування кожного із депресивних регіонів дозволили встановити, що найнижчим цей показник був у Закарпатській області (44%), проте, починаючи з 2007 року, в Тернопільській та Чернівецькій областях рівень самофінансування також не досягав 60% (за винятком Тернопільської області у 2011 році, рівень самофінансування якої зріс до 61,3%). Водночас зазначено, що низький рівень самофінансування вказує на недостатню фінансову забезпеченість депресивних областей щодо вирішення проблем їх розвитку, які в умовах обмеженості державних коштів призводять до зниження економічної активності та поглиблення диференціації територіального розвитку, посилення диспропорцій, загострення соціальних проблем, зниження життєвого

рівня населення. Надаючи фінансову допомогу депресивним територіям, доцільно виходити з пріоритетів стабілізації й прискорення загальноекономічного зростання та необхідності зближення міжрегіональних відмінностей.

У роботі підтверджено, що протягом 2005–2011 років більшість програм розвитку депресивних територій за відсутності фінансових ресурсів в обсязі, достатньому для їх повноцінної розробки та реалізації, були неефективними для подолання депресивності цих територій. Основною причиною недостатності фінансових ресурсів є традиційне фінансування регіональних програм за рахунок коштів державного та місцевих бюджетів. Водночас, коливання частки державних асигнувань варіює від 50 до 70%, коштів місцевих бюджетів – відповідно від 15 до 20%. Зазначено, що для залучення додаткових джерел фінансових ресурсів (коштів підприємств і населення, іноземних інвестицій, кредитів банків) доцільним є доповнення програмно-цільового методу при фінансуванні розвитку депресивних територій впровадженням спеціальних економічних зон, територій пріоритетного розвитку із спеціальним режимом інвестування. Це сприятиме реалізації цільових програм розвитку депресивних територій, які є підґрунтям та умовою державної селективної політики вирівнювання розвитку проблемних регіонів.

У третьому розділі **«Напрями вдосконалення фінансового забезпечення розвитку депресивних територій та їх реалізація»** наведено пропозиції щодо розробки фінансової стратегії подолання депресивності територій, заходи державного фінансового стимулювання їх розвитку та здійснено економіко-математичне моделювання фінансового забезпечення розвитку депресивних територій.

Обґрунтовано доцільність розробки фінансової стратегії подолання депресивності територій, що дає змогу забезпечити ефективне управління фінансовими ресурсами депресивного регіону на довгострокову перспективу відповідно до цілей його соціально-економічного розвитку. Встановлено, що цільовою функцією стратегії є зростання рівня фінансового забезпечення розвитку депресивних територій з метою подолання регіональної дезінтеграції, підвищення рівня життя населення та соціалізації економічних відносин. Досягнення даної стратегічної цілі на рівні депресивних територій стає можливим за умов активізації фінансово-кредитної підтримки малого підприємництва, удосконалення міжбюджетних відносин, залучення інвестицій в пріоритетні галузі економіки, зростання кредитного портфелю банківських установ, нарощення доходів населення, збільшення оборотних коштів суб'єктів господарювання, покращення фінансування розвитку агропромислового комплексу шляхом: впровадження практики мікрокредитування підприємницької діяльності суб'єктів господарювання, спрощення процедури повернення об'єкта лізингу, страхування інвестиційних ризиків; цільового фінансування у формі дотацій на інвестиційні цілі, соціальні виплати, розвиток малого підприємництва; визначення рівня потреб депресивного регіону в інвестиціях, пріоритетів інвестування у критичних структуроформуючих галузях економіки; кредитування окремих підприємств, споживчого кредитування та кредитування малого і середнього бізнесу; індексації доходів залежно від рівня інфляції, іпотечного кредитування; цільових кредитів під бізнес-плани; субсидування видатків зі сплати відсотків за кредитами, застосування фінансового лізингу, нефінансових інвестицій.

Окреслено пріоритетні напрями державного фінансового стимулювання розвитку депресивних територій, зокрема: застосування програмно-цільового підходу до формування місцевих бюджетів; подолання диференціації податкоспроможності; зміцнення фінансової бази підприємницьких структур; нарощення ресурсного потенціалу банківської системи депресивних територій; забезпечення передумов для покращення загального інвестиційного клімату, залучення вітчизняних та іноземних інвестицій; санація депресивних територій на основі: встановлення податкових пільг на доходи від капіталу (відсоткові доходи по вкладах у банки, дивіденди по цінних паперах) для збільшення ресурсного потенціалу банківських установ у депресивних регіонах; запровадження програмно-цільового методу при формуванні місцевих бюджетів депресивних територій для зміни фінансової політики розвитку цих територій у напрямі забезпечення ефективності використання бюджетних коштів; створення в межах депресивних територій СЕЗ та ТПР, а також мережі інвестиційних фондів для залучення додаткового обсягу інвестицій; закріплення за місцевими бюджетами депресивних територій 20% податку на прибуток та 25% ПДВ, що справляються в їх межах, а також адміністрування податку на нерухомість із прогресивною ставкою у діапазоні від 1% до 3% ринкової вартості нерухомості для подолання диференціації податкоспроможності; звільнення від оподаткування будь-якими податками грантів, отриманих суб'єктами підприємницької діяльності, надання підприємницьким структурам кредитів у вигляді відстрочення податкових платежів у частині витрат прибутку на інноваційні дослідження для зміцнення фінансової бази суб'єктів господарювання у депресивних регіонах. При цьому, складність реалізації пріоритетних завдань щодо фінансового стимулювання розвитку депресивних територій пов'язана з тим, що його здійснення відбувається в умовах структурної перебудови економіки на базі ринкових відносин, відсутності необхідного обсягу фінансових ресурсів, недосконалості нормативно-правового забезпечення, незавершеності розбудови системи регіонального управління.

У роботі здійснено економіко-математичне моделювання фінансового забезпечення розвитку депресивних територій на основі встановлення щільних кореляційних зв'язків і регресійних залежностей показників соціально-економічного розвитку депресивної території (результативних показників) від наявних джерел фінансування розвитку (факторних показників) цієї території в динаміці за останні 12 років. Встановлено, серед досліджуваних показників найбільша величина середньорічного зростання характерна для обсягу введених в дію нових основних засобів (27,7%) та депозитів фізичних осіб і суб'єктів господарювання (38,8%). За цими показниками відповідно до прогнозних значень через 2-3 роки область зможе конкурувати з економічно розвиненими регіонами. При цьому, досить низькі значення середньорічного збільшення характерні для обсягів промислового та сільськогосподарського виробництва, зокрема 7,9% та 2,7% відповідно, що вказує на необхідність нарощування наявних і пошук додаткових джерел фінансування цих галузей економіки. Водночас зазначено, що моделі залежностей обсягів промислового та сільськогосподарського виробництва від джерел фінансування цих галузей показують різноманітні тенденції у впливі факторних показників на відповідні результуючі показники (табл. 3). Так, бюджетне фінансування сільського господарства, досягнувши свого найбільшого значення, поступово зменшується, при

Економіко-математичні моделі залежностей обсягів промислового та сільськогосподарського виробництва від джерел фінансування цих галузей у Тернопільській області

Джерела фінансування галузей економіки (промисловість, сільське господарство)	Економіко-математична модель залежностей обсягу сільськогосподарського виробництва від джерел фінансування галузі	Економіко-математична модель залежностей обсягу промислового виробництва від джерел фінансування галузі
Бюджетне фінансування	$y = \frac{x}{6,66 \cdot 10^{-6} + 0,484367 \cdot 10^{-3} \delta + 0,9061 \cdot 10^{-6} \delta^2},$ $R = 0,9994$	—
Кредити банків	$y = 1844,3 + 0,58822\delta, R = 0,9012$	$y = 1016,3 + 1,737\delta, R = 0,8793$ $y = e^{5,5974} \cdot x^{0,31584}, R = 0,9643$
Інвестиції в основний капітал	$y = 1454,1 + 119,28 \ln(x), R = 0,8919$ $y = e^{7,3246} \cdot x^{0,059692}, R = 0,8903$	$y = 1028,6 + 0,45649\delta, R = 0,9369$ $y = e^{5,1398} \cdot x^{0,32349}, R = 0,9867$
Прямі іноземні інвестиції	$y = 1807,4 + 60,485\delta, R = 0,9550$ $y = e^{7,5019 + 0,30102\delta}, R = 0,9480$	$y = e^{3,9309} \cdot x^{1,0237}, R = 0,8674$
Прибуток підприємств	$y = 1759,9 + 19,032\sqrt{x}, R = 0,8706$ $y = -2661,3 + 821,911 \ln(x), R = 0,9342$	$y = e^{5,2457} \cdot x^{0,43554}, R = 0,8632$ $y = 0,090849 + 19,825\delta - 0,046872\delta^2,$ $R = 0,9757$

цьому в області повністю відсутнє бюджетне фінансування промисловості. Важливим факторним показником нарощення обсягу сільськогосподарського виробництва є прямі іноземні інвестиції в сільське господарство, збільшення яких на одиницю призводить до зростання обсягу сільськогосподарського виробництва на 60,5 одиниці. При цьому, нарощуванню обсягів промислового виробництва сприяють кредити банків, надані в промисловість. Збільшення на одиницю кредитних ресурсів банків, наданих в промисловість, призводить до зростання обсягу промислового виробництва на 1,74 одиниці. Характерною особливістю розвитку промисловості та сільського господарства в Тернопільській області є те, що збільшення прибутку промислових і сільськогосподарських підприємств призводить до незначного зростання обсягів промислового та сільськогосподарського виробництва відповідно.

На основі аналізу прогнозних значень практично всіх досліджуваних показників встановлено, що за наявних джерел фінансування соціально-економічного розвитку, рівень розвитку Тернопільської області лише через п'ять років відповідатиме теперішньому середньому рівню по країні.

ВИСНОВКИ

На основі дослідження теоретичних основ фінансового забезпечення розвитку депресивних територій і аналізу його тенденцій сформовано нові підходи та розроблено рекомендації щодо розширення фінансових можливостей депресивних територій, забезпечення їх збалансованого соціально-економічного розвитку.

Науково-теоретичні та практичні висновки дисертаційної роботи полягають у наступному:

1. Результати дослідження в частині концептуальних засад фінансового забезпечення розвитку депресивних територій дозволили встановити, що

депресивна територія, як територія з найнижчим серед дотаційних регіонів рівнем соціально-економічного розвитку, характеризується низкою ознак, притаманних саме для цього типу територіальних утворень, зокрема: диспропорційність розвитку, відсутність розвиненого виробництва, наявність проблем кризового характеру, низький рівень бюджетного фінансування, відсутність дієвих стимулів на рівні держави для активізації їх розвитку. На забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку депресивних територій спрямовуються не всі фінансові ресурси, сформовані в їх межах, а лише та їх частина, що залишається після перерахувань податків до державного бюджету, сплати єдиного соціального внеску, спрямування кредитних ресурсів банків та інвестицій за межі депресивних регіонів, а також видатків підприємств за межами даних територій. В контексті цього акцентовано, що фінансове забезпечення подолання депресивності територій є однією із визначальних умов їх саморозвитку і залежить не тільки від розподілу й перерозподілу певного обсягу фінансових ресурсів, а й від наповнюваності місцевих бюджетів.

2. Обґрунтовано систему показників оцінки фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку депресивних територій з метою виокремлення напрямів необхідної фінансової підтримки цих територій з боку держави та здійснено класифікацію фінансових ресурсів депресивного регіону за джерелами їх утворення, яка дозволяє визначити загальний обсяг фінансових ресурсів, що утворюються і використовуються на відповідній території. Встановлено, що при формуванні та використанні фінансових ресурсів депресивних територій доцільно враховувати особливості цих територій, які визначаються обсягом і структурою державних фінансових ресурсів. У депресивних регіонах з потужною податковою базою зростають можливості місцевих органів влади щодо розподілу і перерозподілу бюджетних коштів. Істотною регіональною особливістю формування та використання фінансових ресурсів є участь депресивних територій у загальнодержавних інвестиційних та економічних програмах.

3. Встановлено, що організаційно-правова база фінансового забезпечення подолання депресивності територій є недосконалою і суперечливою та потребує модернізації з метою створення ефективної системи їх фінансування шляхом перерозподілу повноважень між різними ієрархічними рівнями управління стосовно вирішення конкретних завдань розвитку цих територій.

4. На основі багатофакторного порівняльного аналізу здійснено інтегральну оцінку динаміки фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку всіх регіонів, в тому числі депресивних. Відзначено, що депресивні території через нераціональність використання коштів, вкладених в економіку та спрямованих на підвищення рівня соціального захисту їх населення, не завжди характеризуються низьким рівнем фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку. При цьому, оцінка динаміки фінансового забезпечення соціально-економічного розвитку депресивних регіонів дає можливість розробити механізм ефективного використання їх фінансового потенціалу, що передбачає здійснення на інноваційній основі структурної перебудови економіки, зменшення рівня територіальної диференціації соціально-економічного розвитку, зміцнення економічної інтеграції таких регіонів.

5. Моніторинг джерел фінансових ресурсів на подолання депресивності територій засвідчив, що рівень їх самофінансування є незначним (менше ніж 60%), а тому вказує на зниження економічної активності цих територій та загострення наявних у них соціальних проблем. Отже, при будь-якій державній фінансовій підтримці депресивних регіонів доцільною є орієнтація на фінансову самостійність господарюючих суб'єктів у вирішенні їхніх внутрішніх соціально-економічних проблем.

6. Визначено особливості програмно-цільового фінансування розвитку депресивних територій, як інструмента прямого впливу на ринкову економіку будь-якої території, що забезпечує встановлення безпосереднього зв'язку між виділенням бюджетних коштів та результатами їх використання на основі визначених цілей і результативних показників. Програмно-цільовий підхід передбачає фінансування депресивних територій у розрізі регіональних цільових програм, що включає визначення загальної мети кожної програми на довго- й середньостроковий періоди; цілей і завдань програми на короткостроковий період; видів і напрямів діяльності, яка забезпечує реалізацію такої програми.

7. Обґрунтовано доцільність розробки фінансової стратегії подолання депресивності територій з метою подолання регіональної дезінтеграції, підвищення рівня життя населення та соціалізації економічних відносин шляхом активізації фінансово-кредитної підтримки малого підприємництва, зростання доходів населення, збільшення оборотних коштів суб'єктів господарювання, удосконалення міжбюджетних відносин, залучення інвестицій у пріоритетні галузі економіки, покращення фінансування розвитку агропромислового комплексу, зростання кредитного портфелю банківських установ. Окреслено етапи формування стратегії, інструменти її реалізації, вказано на практичне значення стратегії для створення конкурентних переваг економіки депресивного регіону та зміцнення позицій суб'єктів господарювання на відповідних ринках товарів і послуг.

8. Розроблено систему заходів державного фінансового стимулювання розвитку депресивних територій, метою яких є створення умов для динамічного соціально-економічного розвитку депресивних регіонів, подолання бідності, безробіття, формування середнього класу, ефективного використання фінансового потенціалу. Аргументовано, що ефективність заходів вказаного державного фінансового впливу значною мірою залежить від правильного вибору інструментів, які стимулюватимуть взаємодію фінансового та реального секторів економіки цих територій та дозволять депресивним регіонам повністю реалізувати наявний у них потенціал.

9. Запропоновано адмініструвати податок на нерухомість із прогресивною ставкою у діапазоні від 1% до 3% ринкової вартості нерухомості, що сприятиме не лише ефективному використанню наявного нерухомого майна, але й стимулюватиме залучення в обіг додаткових коштів від продажу та здачі в оренду нерухомості. Це, у свою чергу, призведе до зниження цін на продаж і оренду нерухомості та залучення значних коштів.

10. Здійснено економіко-математичне моделювання фінансового забезпечення розвитку депресивної території для прогнозування його змін у майбутньому, виявлення можливостей зростання обсягів такого фінансування шляхом встановлення щільних кореляційних зв'язків, регресійних залежностей показників соціально-економічного розвитку депресивного регіону та джерел його фінансових ресурсів.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковані основні наукові результати дисертації

1. Круп'як І. Й. Проблеми залучення джерел інвестування в економіку України в умовах трансформації сучасних економічних процесів / І. Й. Круп'як, Л. Б. Круп'як // Наука молода. – 2005. – Випуск 4. – С. 83 – 86. (Особистий внесок автора 0,16 друк. арк. Автором запропоновано альтернативні джерела інвестування економіки України).
2. Круп'як І. Й. Проблеми законодавчого забезпечення розвитку депресивних територій в Україні / І. Й. Круп'як // Наука молода. – 2006. – Випуск 4. – С. 123–125.
3. Круп'як І. Й. Факторна оцінка депресивності територій в контексті соціально-економічного розвитку держави / І. Й. Круп'як, Л. Б. Круп'як // Регіональні аспекти розвитку і розміщення продуктивних сил України. – 2006. – Випуск 11. – С. 11–15. (Особистий внесок автора 0,22 друк. арк. Автором здійснена оцінка стану соціально-економічного розвитку депресивних територій).
4. Круп'як І. Й. Проблеми фінансового забезпечення розвитку депресивних територій в умовах трансформації економічних процесів / І. Й. Круп'як, С. І. Юрій // Регіональні аспекти розвитку і розміщення продуктивних сил України. – 2008. – Випуск 13. – С. 5–11. (Особистий внесок автора 0,25 друк. арк. Автором проведено аналіз джерел фінансових ресурсів на подолання депресивності регіонів).
5. Круп'як І. Й. Вдосконалення системи фінансового забезпечення розвитку депресивних територій / І. Й. Круп'як // Вісник Донецького національного університету. – 2009. – Т. 2, № 1. – С. 449–457.
6. Круп'як І. Й. Концептуальні підходи до визначення депресивних територій та оцінки фінансового забезпечення їх розвитку / І. Й. Круп'як // Наука молода. – 2009. – Випуск 11. – С. 13–17.
7. Круп'як І. Й. Економіко-математичне моделювання фінансового забезпечення розвитку депресивних територій в умовах трансформації сучасних економічних процесів / І. Й. Круп'як // Вісник Сумського національного аграрного університету. – 2011. – Випуск 5/1(46). – С. 15–20.
8. Розвиток бюджетного процесу в умовах економічних перетворень: монографія / за ред. С. І. Юрія, В. Г. Дем'янишина. – К.: Кондор-Видавництво, 2012. – С. 232–241. (Особистий внесок автора 0,63 друк. арк. Автору належить підрозділ 4.8. Бюджетне фінансування розвитку депресивних територій в контексті економічних перетворень).

Наукові праці апробаційного характеру

9. Круп'як І. Й. Залучення інвестицій в системі функціональних механізмів управління регіоном / І. Й. Круп'як, Л. М. Безгубенко // Науково-дослідна робота студентів: формування особистості майбутнього вченого, фахівця високої кваліфікації: зб. тез доп. студент. наук. конф. (Тернопіль, 14 квіт. 2005 р.). – Тернопіль: ТДЕУ, 2005. – С. 98 – 100. (Особистий внесок автора 0,07 друк. арк. Автором виокремлено особливості іноземного інвестування економіки регіону).
10. Круп'як І. Й. Проблеми депресивності територій в контексті соціально-економічного розвитку держави / І. Й. Круп'як // Проблеми фінансової теорії та практики в постстабілізаційний період: матеріали наук. конф. проф.-викл. складу (Тернопіль, 13 квіт. 2006 р.). – Тернопіль: ТДЕУ, 2006. – С. 80–83.

11. Круп'як І. Й. Формування системи фінансового забезпечення подолання депресивності територій / І. Й. Круп'як // Економічний і соціальний розвиток України в ХХІ столітті: національна ідентичність та тенденції глобалізації: зб. тез доп. IV Міжнар. наук.-практ. конф. молодих вчених (м. Тернопіль, 22–23 лют. 2007 р.). Ч. 2. – Тернопіль: ТНЕУ, 2007. – С. 169–171.
12. Круп'як І. Й. Особливості вибору критеріїв та методу визначення депресивних територій в контексті соціально-економічного розвитку держави / І. Й. Круп'як // Методологічні проблеми фінансової теорії та практики в постстабілізаційний період: матеріали наук. конф. проф.-викл. складу (Тернопіль, 18 квіт. 2007 р.). – Тернопіль: ТНЕУ, 2007. – С. 98–101.
13. Круп'як І. Й. Програмно-цільове фінансування розвитку депресивних територій в умовах ринкової трансформації економіки / І. Й. Круп'як // Проблеми розвитку депресивних регіонів: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (м. Ніжин, 25–26 квіт. 2007 р.). – Ніжин, 2007. – С. 49–51.
14. Круп'як І. Й. Державне стимулювання розвитку депресивних територій / І. Й. Круп'як // Формування єдиного наукового простору Європи та завдання економічної науки: тези доп. I Міжнар. наук.-практ. конф. (Тернопіль, 24–26 жовт. 2007 р.). – Тернопіль: ТНЕУ, 2007. – С. 104–106.
15. Круп'як І. Й. Формування системи механізмів санації депресивних територій / І. Й. Круп'як // Розвиток України в ХХІ столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми: зб. тез доп. IV Міжнар. інтернет-конф. (Тернопіль, 30 бер. 2009 р.). – Тернопіль: ТНЕУ, 2009. – С. 67–69.
16. Круп'як І. Й. Зарубіжний досвід фінансового забезпечення розвитку депресивних територій / І. Й. Круп'як // Економічні, правові, інформаційні та гуманітарні проблеми розвитку України в постстабілізаційний період: матеріали загально-університет. наук. конф. (14–15 квіт. 2009 р.). – Тернопіль: ТНЕУ, 2009. – С. 74–78.
17. Круп'як І. Й. Інвестування розвитку депресивних територій в умовах трансформації сучасних економічних процесів / І. Й. Круп'як // Модернізація суспільного сектору економіки в умовах глобальних змін: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф. (Тернопіль, 22–23 жовт. 2009 р.). – Тернопіль: ТНЕУ, 2009. – С. 207–210.
18. Круп'як І. Й. Банківський кредит як джерело фінансових ресурсів на подолання депресивності територій / І. Й. Круп'як // Розвиток України в ХХІ столітті: економічні, соціальні, екологічні, гуманітарні та правові проблеми: зб. тез доп. VI Міжнар. наук.-практ. інтернет-конф. (Тернопіль, 15 квіт. 2010 р.). – Тернопіль: ТНЕУ, 2010. – С. 142–144.
19. Круп'як І. Й. Фінансові аспекти соціального розвитку депресивних територій / І. Й. Круп'як // Удосконалення державної служби як складової інституційного забезпечення структурних трансформацій в суспільстві: зб. матеріалів наук.-практ. семінару (Тернопіль, 18-19 лист. 2010 р.). – Тернопіль: ТНЕУ, 2010. – С. 133–137.
20. Круп'як І. Й. Подолання регіональної диференціації податкоспроможності як напрям державного стимулювання розвитку депресивних територій / І. Й. Круп'як // Сталий розвиток територій: проблеми та шляхи вирішення: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (Дніпропетровськ, 1 жовт. 2011 р.). – Дніпропетровськ: ДРІДУ, 2011. – С. 37–39.

21. Круп'як І. Й. Активізація фінансово-кредитної підтримки розвитку малого підприємництва в депресивних регіонах / І. Й. Круп'як // Фінансово-податкові механізми активізації підприємництва: зб. тез доп. VI Міжнар. наук.-практ. конф. (Львів, 10–11 лист. 2011 р.). – Львів: ЛДФА, 2011. – С. 172–176.

АНОТАЦІЯ

Круп'як І. Й. Фінансове забезпечення розвитку депресивних територій. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.08 – гроші, фінанси і кредит. – Тернопільський національний економічний університет, Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Тернопіль, 2012.

У дисертаційній роботі проведено комплексне дослідження теоретичних основ фінансового забезпечення розвитку депресивних територій і запропоновано практичні заходи щодо його вдосконалення.

Встановлено сутність та значення розвитку депресивних територій в контексті економічної діяльності держави. Розкрито зміст фінансового забезпечення подолання депресивності територій, що базується на врахуванні його складових та виокремленні фінансових ресурсів, спрямованих на забезпечення збалансованого соціально-економічного розвитку депресивних територій.

Проаналізовано існуючу практику фінансового забезпечення розвитку депресивних територій. Проведено моніторинг основних джерел фінансових ресурсів на подолання депресивності територій та здійснено оцінку їх впливу на рівень самофінансування цих територій. Виявлено особливості програмно-цільового методу при фінансуванні розвитку депресивних територій.

Окреслено основні заходи державного стимулювання розвитку депресивних територій для зміцнення їх фінансової бази та розширення фінансових можливостей. Обґрунтовано доцільність розробки фінансової стратегії подолання депресивності територій, що дає змогу забезпечити ефективне управління фінансовими ресурсами депресивного регіону на довгострокову перспективу відповідно до цілей його соціально-економічного розвитку. Побудовано економіко-математичну модель фінансового забезпечення розвитку депресивних територій з метою прогнозування подальшого розвитку депресивного регіону, можливостей зростання обсягів його фінансування.

Ключові слова: фінансове забезпечення, депресивні території, розвиток територій, подолання депресивності, фінансові ресурси, місцеві бюджети, програмно-цільове фінансування.

АННОТАЦИЯ

Крупьяк И. И. Финансовое обеспечение развития депрессивных территорий. – На правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.08 – деньги, финансы и кредит. – Тернопольский национальный экономический университет Министерства образования и науки,

молодежи и спорта Украины, Тернополь, 2012.

В диссертационной работе проведено комплексное исследование теоретических основ финансового обеспечения развития депрессивных территорий и предложены практические меры по его совершенствованию.

Установлена сущность и значение развития депрессивных территорий в контексте экономической деятельности государства. Обосновано, что развитие депрессивных территорий, как своеобразная динамика количественных и качественных социально-экономических изменений состояний данных территориальных систем, может характеризовать не только процесс изменения структуры системы, но и изменение способа ее функционирования. Это обусловлено наличием в пределах депрессивных территорий проблем кризисного характера, отсутствием эффективного производства, диспропорцией их развития, низким уровнем бюджетного финансирования, а также отсутствием на уровне государства действенных стимулов для активизации развития депрессивных территорий. Предложено депрессивные территории относить к территориям с низким среди дотационных регионов уровнем социально-экономического развития. Раскрыто содержание финансового обеспечения преодоления депрессивности территорий, основанного на учете его составляющих и выделении финансовых ресурсов, направленных на обеспечение сбалансированного социально-экономического развития депрессивных территорий.

Проанализировано практику финансового обеспечения развития депрессивных территорий. Осуществлен интегральный расчет уровня финансового обеспечения развития депрессивных территорий с целью разработки механизма эффективного использования их финансового потенциала. Проведен мониторинг основных источников финансового обеспечения преодоления депрессивности территорий и осуществлена оценка их влияния на уровень самофинансирования этих территорий. Анализ источников финансовых ресурсов на преодоление депрессивности территорий показал недостаточную финансовую обеспеченность депрессивных областей Украины относительно решения проблем их развития, которые в условиях ограниченности государственных средств приводят к снижению экономической активности и углублению дифференциации территориального развития, усилению диспропорций, обострению социальных проблем, снижению жизненного уровня населения. Выявлены особенности программно-целевого финансирования развития депрессивных территорий, как инструмента прямого влияния на рыночную экономику любой территории. Указано, что большинство программ развития депрессивных территорий при отсутствии финансовых ресурсов в объеме, достаточном для их полноценной разработки и реализации, остаются неэффективными для преодоления депрессивности этих территорий. Основной причиной недостаточности финансовых ресурсов является традиционное финансирование региональных программ за счет средств государственного и местных бюджетов.

Очерчены основные меры государственного стимулирования развития депрессивных территорий для укрепления их финансовой базы и расширения финансовых возможностей. Обоснована целесообразность разработки финансовой стратегии преодоления депрессивности территорий, что позволяет обеспечить эффективное управление финансовыми ресурсами депрессивного региона на долгосрочную перспективу в соответствии с целями его социально-экономического

развития. Установлено, что целевой функцией стратегии является рост уровня финансового обеспечения развития депрессивных территорий с целью преодоления региональной дезинтеграции, повышения уровня жизни населения и социализации экономических отношений. Разработаны основные направления повышения уровня финансового обеспечения развития депрессивных регионов. Исследовано участие государства в финансировании регионального развития и предложены пути совершенствования финансового обеспечения развития депрессивных территорий. Построена экономико-математическая модель финансового обеспечения развития депрессивных территорий с целью прогнозирования дальнейшего развития депрессивного региона, возможностей роста объемов его финансирования.

Ключевые слова: финансовое обеспечение, депрессивные территории, развитие территорий, преодоление депрессивности, финансовые ресурсы, местные бюджеты, программно-целевое финансирование.

ANNOTATION

Krup'yak I. Y. Financial support for the development of depressed areas. – Printed as manuscript.

Thesis for the degree of candidate of economic sciences, speciality 08.00.08 – Money, Finance and Credit. – Ternopil National Economic University of Ministry of Education and Science, Youth and Sports of Ukraine, Ternopil, 2012.

This thesis is a comprehensive study of theoretical foundations of financial support for the development of depressed areas and there are suggested practical measures for its improvement.

The nature and significance of the depressed areas in the context of the economic activity of the state is determined in this thesis. The content of the financial support for overcoming the depression of the areas is clarified, based on consideration of its components and the separation of financial resources to ensure sustainable socio-economic development of depressed areas.

The current practice of financial support for the development of depressed areas is analyzed. A monitoring of the main sources of financial support for overcoming the depression of the areas is conducted and their impact on self-financing of these areas is assessed. The main features of program funding method for financing the development of depressed areas are determined.

The main activities of the state to stimulate the development of depressed areas to strengthen their financial base and to expand their financial opportunities are outlined. The necessity of development of financial strategy to overcome depression of territories to enable effective allocation of financial resources of depressed region on long range terms accordingly to goals of its socio-economic development is supported in the thesis. The economic-mathematical model of financial development of deprived areas is constructed in order to predict further development of depressed regions and foresee opportunities to increase its funding.

Keywords: financial support, depressed areas, development of the territories, overcoming of depression, financial resources, local budgets, program funding.

Підписано до друку 27. 11. 2012 р.
Формат 60x90/16. Гарнітура Times.
Папір офсетний. Друк на дублікаторі.
Ум. друк. арк. 0,9. Зам № А029-12. Тираж 130 прим.

Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи
до Державного реєстру видавців ДК №3467 від 23.04.2009 р.

Віддруковано у ВПЦ «Економічна думка ТНЕУ»
46020 Тернопіль, вул. Львівська, 11
тел. (0352) 47-58-72